

ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКОГО ПЕРІОДУ З ПОЗИЦІЙ ГЕНЕРАТИВНОЇ ГРАМАТИКИ

PECULIARITIES OF SYNTACTIC PROCESSES IN EARLY MODERN ENGLISH: A GENERATIVE GRAMMAR PERSPECTIVE

Полховська М.В.,

orcid.org/0000-0002-7971-9469

кандидат філологічних наук, директор,

доцент кафедри англійської філології та перекладу

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Очковська А.П.,

orcid.org/0000-0001-5842-3792

кандидат філологічних наук, старший

викладач кафедри англійської філології та перекладу

Житомирського державного університету імені Івана Франка

У статті представлено ґрунтовне дослідження розвитку синтаксичних процесів англійської мови ранньоновоанглійського періоду з позицій генеративної граматики. Робота спрямована на виявлення структурних механізмів, які визначили перехід англійської мови від флективного до аналітичного типу, а також на осмислення ролі універсальних граматичних принципів у цьому процесі. Особливу увагу приділено становленню фіксованого порядку слів типу SVO, формуванню експлетивних конструкцій із *there* та поширенню рейзингових структур на зразок *seem/appear + to-infinitive*. Зазначено, що ці явища є не ізольованими фактами, а результатом глибинної перебудови синтаксичної системи, зумовленої морфологічним спрощенням, фонетичними змінами та прагненням до економії мовних засобів.

Наукова новизна роботи полягає у поєднанні історико-синтаксичного та генеративного аналізу. Використання ключових понять генеративної граматики, на кшталт *Move*, *Agree*, *pied-piping* і принципу розширеної проєкції дозволило пояснити механізми пересування елементів речення та формування номінативних позицій. Автори демонструють, що поява експлетива *there* пов'язана з потребою реалізації синтаксичної вимоги наявності підмета, а також із поступовою граматиалізацією локативних елементів. Рейзингові конструкції інтерпретуються як прояв когнітивної тенденції до спрощення синтаксичних зв'язків між предикатами.

Підкреслюється, що зміни XV–XVII ст. не були випадковими, а відображають загальні закономірності розвитку мовної системи, узгодженої з принципами універсальної граматики. Отримані результати поглиблюють розуміння шляхів формування сучасного синтаксису англійської мови, демонструючи взаємозв'язок морфологічної редукції, семантичної прозорості та стабілізації граматичних структур.

Перспективи подальших досліджень убачаються у міжпарадигмному аналізі, який поєднає генеративну, когнітивно-функціональну та соціолінгвістичну методології для комплексного опису історичної динаміки англійського синтаксису.

Ключові слова: генеративна граматика, ранньоновоанглійський період, синтаксис, порядок слів, рейзингові конструкції, екзистенційне *there*, граматиалізація.

The article presents a comprehensive study of the evolution of syntactic processes in the English language of the Early Modern period from the standpoint of generative grammar. The research focuses on identifying the internal mechanisms that determined the transition of English from a synthetic to an analytical language type and on explaining the role of universal grammatical principles in this transformation. Particular attention is paid to the emergence of the fixed SVO word order, the development of expletive constructions with *there*, and the spread of raising structures (*seem/appear + to-infinitive*), which became the outcome of systemic restructuring within the syntactic organization of English.

The novelty of this research lies in combining the diachronic-syntactic and generative approaches, which makes it possible to reveal the deep grammatical causes of structural change. The theoretical concepts of the generative grammar such as *Move*, *Agree*, *pied-piping*, and the Extended Projection Principle are applied to explain the mechanisms of constituent movement and the formation of subject positions. It is demonstrated that the expletive *there* originated through the grammaticalization of locative adverbials and became a necessary syntactic element ensuring the realization of the subject requirement. Raising constructions, in turn, are interpreted as a manifestation of the cognitive tendency toward simplification of predicative relations and optimization of syntactic structure.

The findings prove that the syntactic changes of the 15th to 17th centuries were not random but reflected universal linguistic tendencies, where morphological reduction, semantic transparency, and structural stabilization led to the emergence of a new typological form of English grammar. The study enhances understanding of the mechanisms of English syntactic evolution and reveals the interdependence between internal language development and external sociocultural factors.

Future research prospects involve applying an interdisciplinary framework that integrates generative, cognitive, and functional-semantic approaches to provide a more profound understanding of syntactic change in the history of the English language.

Key words: generative grammar, Early Modern English, syntax, word order, raising constructions, existential there, grammaticalization.

Постановка проблеми. Історичний синтаксис, зокрема вивчення ранніх етапів розвитку германських мов, стикається з низкою методологічних труднощів, зумовлених обмеженістю корпусу автентичних текстів і неможливістю безпосереднього простеження трансформації окремих синтаксичних конструкцій. На відміну від фонетики чи морфології, де встановлюються чіткі відповідності, синтаксичні зміни мають більш опосередкований характер і вимагають залучення комплексу факторів: структурного, семантичного та прагматичного. У цьому контексті особливий інтерес становлять екзистенційні речення та суб'єктні рейзингові конструкції, які зазнали помітних змін у період становлення ранньомовно-англійської мови. Їхній розвиток пов'язаний як із процесами граматикалізації (зокрема експлетивних елементів), так і зі змінами порядку слів, ролі дієслівної валентності та синтаксичних схем. Аналіз цих явищ у діячності дозволяє простежити загальні тенденції розвитку англійського синтаксису, виявити закономірності трансформації конструкцій та глибше зрозуміти механізми мови в перехідний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синтаксис германських мов послідовно залишається в центрі уваги як українських, так і зарубіжних лінгвістів. На сучасному етапі розвитку граматичних досліджень спостерігається помітне зростання ролі синтаксичних студій, що здійснюються в межах різних наукових підходів і методологічних парадигм. Значний інтерес до проблем будови синтаксичної системи виявляють дослідники, які аналізують мову як у синхронному [4; 13], так і в діячності зрізах [10; 14; 15]. Вагомий поступ у розробленні теорії речення та його структурних компонентів був забезпечений працями Н. Хомського та його послідовників [5; 8; 9], чия ідеї започаткували якісно новий етап розвитку лінгвістичної думки. Генеративна теорія, досліджена в їхніх працях, сприяла поглибленому осмисленню як загальних закономірностей синтаксису [1; 10; 17], так і специфіки окремих синтаксичних структур і моделей [2; 3; 4; 16].

Вагомий внесок у дослідження екзистенційних конструкцій зробили Л. Ріддл, Д. Болінгер та Р. Хадсон, які докладно проаналізували природу експлетива *there*, особливості функціонування дієслова *be* та його роль у формуванні синтак-

сичних структур англійської мови. На матеріалі германських мов історичний розвиток екзистенційних речень простежено в працях І. Брундіна, Г. Ласніка та Ф. Ньютона, де простежується розвиток цих конструкцій від давньогерманських форм до сучасного вжитку. Дослідження структур вторинної предикації активно продовжували Г. Поутсма, П. Робертс, М. Суон, Г. Уайтхол, Ч. Фріз, А. Хорнбі, У. Р. Голик та І. Є. Снісаренко, чия праця розширила уявлення про механізми предикативних зв'язків і функціонально-семантичну гнучкість англійського речення.

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз синтаксичних процесів характерних для ранньомовноанглійського періоду розвитку англійської мови, зокрема становлення порядку слів, функціонування підмета і присудка з позицій генеративної граматики. екзистенційних речень, та синтаксичних структур вторинної предикації, а саме рейзингових конструкцій з підметом.

Основною проблемою вивчення синтаксичних процесів ранньомовноанглійської мови є з'ясування механізмів трансформації синтаксичних конструкцій, що сформували основу сучасної англійської мови. Зокрема, важливими є дослідження таких аспектів: розвиток порядку слів – поступовий перехід від гнучкого до більш фіксованого порядку слів SVO; узгодження підмета і присудка; роль експлетива *there* – його становлення як граматичного підмета; формування екзистенційних речень – закріплення конструкції *there + be + NP*; граматикалізація категорії перехідності та неперехідності дієслів – дієслова набувають чітких синтаксичних характеристик щодо їхньої здатності приймати прямий додаток; розвиток рейзингових конструкцій з підметом – становлення конструкції *S + seem / appear + to infinitive*.

Виклад основного матеріалу. Аналіз лінгвістичного матеріалу в історичній перспективі потребує звернення до проблеми періодизації розвитку мови. Традиційний поділ історії англійської мови на три основні етапи – давньоанглійський (ОЕ), середньоанглійський (МЕ) та новоанглійський (ModE) – був заснований переважно на морфологічному критерії, передусім на дослідженні становлення системи флексій. Втім, сучасне розуміння періодизації мовного розвитку передбачає врахування не лише внутрішніх, а й зовнішніх чинників розвитку мови. Дослідник має брати до

уваги не лише зміни у фонетичній, морфологічній чи синтаксичній системах, а й соціокультурний контекст – історію носіїв мови, їхню реакцію на політичні, культурні та релігійні трансформації суспільства [3].

XII–XV ст. стали етапом глибоких змін англійської мови на всіх рівнях – фонологічному, морфологічному, семантичному та синтаксичному. Цей період вирізнявся значною діалектною роздрібненістю, що відображало соціальну та регіональну різноманітність тогочасної Англії. Наприкінці XV ст. посилення комерційного, політичного й культурного впливу Лондона зумовило становлення англійської літературної мови на основі лондонського діалекту. Виразна раніше дивергенція між північними та південними діалектами поступово змінюється конвергентними тенденціями, що сприяють мовній уніфікації [10, с. 12]. Винахід друкарського верстата прискорив процес стандартизації письма, і до кінця цього періоду графічне оформлення англійських слів майже повністю наблизилося до сучасного.

Визначення часових меж ранньомовноанглійського (РНА) періоду залишається предметом наукових дискусій. Залежно від того, які політичні, культурні та соціальні події беруться за відправну точку, дослідники пропонують різні хронологічні межі початку цього етапу. Зокрема, деякі науковці пов'язують його початок із 1485 роком – часом завершення війни Червоної та Білої троянд і встановлення влади династії Тюдорів, що ознаменувало політичну стабілізацію країни. Інші дослідники вважають відправною точкою 1476 рік – запровадження друкарського верстата Вільямом Кекстоном, який започаткував процес уніфікації правопису та норм письмової мови [3]. На відміну від початку, завершення періоду не має чіткої прив'язки до конкретної історичної події і визначається на основі внутрішніх мовних ознак, передусім стабілізації граматичних форм, що набули ізоморфності з сучасною англійською мовою, а також завершенням фонетичних змін, зокрема остаточного формування системи коротких голосних [3]. З міркувань зручності деякі дослідники умовно окреслюють межі ранньомовноанглійського періоду 1500–1700 роками [10, с. 8–9]. За Д. Крісталом, цей етап починається з діяльності Вільяма Кекстона та епохи Відродження, охоплює творчість Вільяма Шекспіра й переклад *Біблії короля Якова* (*King James Bible*, 1611 р.), а завершується публікацією першого англійського словника Семюела Джонсона (1755 р.). У контексті цього дослідження ранньомовноанглійський період роз-

глядається в часових межах 1476–1700 років [10, с. 56–60].

До ключових характеристик ранньомовноанглійського періоду належать масштабні фонологічні, граматичні, лексичні та соціолінгвістичні зміни, що визначили подальший розвиток англійської мови. Одним із найважливіших явищ цього часу був так званий *великий пересув голо-сних* (*Great Vowel Shift*), який розпочався приблизно у 1400-х роках і тривав до середини XVII століття [2]. У цей самий період спостерігаються характерні граматичні особливості – вживання багаторазового заперечення, повна або часткова інверсія дієслова у питальних реченнях, а також поступове утвердження дієслів *be* та *have* у функції допоміжних при утворенні аналітичних форм перфекта [3].

Важливим досягненням епохи стало формування двох основних різновидів англійської мови – літературного та адміністративного, які згодом об'єдналися в єдину норму, відому як *Standard English*. Цей процес був тісно пов'язаний із соціальними змінами, зростанням ролі письмової комунікації та розвитком освітніх інституцій.

Період ранньомовноанглійської мови також відзначився розширенням географічного ареалу англійської: вона поширилася на всю територію Великої Британії, включно з Ірландією, Уельсом і Шотландією, а також почала активно функціонувати за її межами – в Північній Америці, Африці та Азії, що було наслідком географічних відкриттів та розширення торговельних зв'язків [10, с. 13].

Значним був і вплив запозичень: у цей час англійська мова активно поповнюється лексемами з латини та грецької, переважно у сфері науки й освіти, тоді як з італійської надходять численні запозичення, пов'язані з мистецтвом, архітектурою та музикою, особливо в добу Відродження й Реставрації [3].

Не менш важливою рисою епохи став стрімкий розвиток драматургії, яка стала джерелом достовірної інформації про живу розмовну мову. Саме драматичні твори, зокрема п'єси Вільяма Шекспіра та його сучасників, дають змогу реконструювати мовні норми, стилістичні тенденції та варіативність англійської мови ранньомовноанглійського періоду [2].

Мовні зміни в період РНА широко досліджувалися в межах різних теоретичних моделей. Однією з найвпливовіших є генеративна граматики, зокрема *X-bar* теорія, що дозволяє формально представляти структуру речень і механізми синтаксичного руху.

Генеративна лінгвістика відкрила нові можливості для пояснення історичних змін у порядку слів, виходячи з припущення, що в основі всіх речень лежить єдина глибинна структура логічної форми, а різні синтаксичні деривати виникають унаслідок застосування правил трансформації [1, с. 265]. У межах цього підходу дослідники-генеративісти пропонують кілька пояснень розвитку англійського синтаксису. По-перше, зміни в порядку слів пов'язуються зі зміною структури дієслівної фрази, зокрема з напрямом аранжування її конститuentів. У давньоанглійській мові дієслівна фраза мала правовершинну організацію – дієслово слідувало після додатка, тоді як у середньоанглійській відбулася зміна на лівовершинний тип, у якому дієслово передувало додатку [17]. По-друге, згідно з теорією асиметрії Р. Кейна, усі фразові структури первинно є вершино-ініціальними, тобто мають порядок *SVO*. Відповідно, порядок *SOV* розглядається як наслідок пересування об'єкта вліво. Такий підхід інтерпретує зміну від *SOV* до *SVO* не як зміну напряму розташування елементів у межах дієслівної фрази, а як втрату синтаксичної потреби в пересуванні об'єкта [16, с. 63]. По-третє, порядок слів *SOV* зумовлений розвитком морфологічної системи давньоанглійської мови. Наявність розвинених відмінкових форм спричинювала пересування об'єкта на рівні логічної (*LF*) або фонологічної (*PF*) форми до позиції [*Spec, AgrP*] для перевірки знахідного відмінка. Після спрощення відмінкової системи ця ознака ослабла, і перевірка відмінка стала можливою без пересування на поверхневому рівні. Водночас критики цього підходу слушно зауважують, що морфологічний синкретизм відмінків завершився вже у XIII ст., тоді як порядок *SOV* траплявся ще спорадично у XV ст. [16, с. 64].

На нашу думку, найпереконливіше пояснення зміни порядку слів у германських мовах базується на взаємозв'язку між джерелом перевірки ϕ -ознак (*person, number, gender*) та розміром і структурою іменної групи (*NP*), яка переміщується з позиції свого породження [*Spec, vP*] до позиції підмета [*Spec, TP*]. У ранніх германських мовах із базовим порядком *SOV* позиція специфікатора *TP* виконувала функцію “проміжної точки” пересування *XP*, де *X* виступає компонентом дієслівної фрази *vP*. Уведення проєкції *vP* виявляється необхідним для забезпечення процесу пересування вершини *V* до *v* (так званий *V-v shift*), без якого неможливий процес вербалізації – тобто перетворення категоріальних коренів на дієслівні одиниці. Цей механізм, як слушно зазначає Н. Хомський [8], протиставляється процесам номіналізації, де

така операція не відбувається. Пересув до позиції [*Spec, TP*] зумовлюється структурними особливостями самої *vP*: воно може бути ініційоване або специфікатором, якщо перевірка ознак здійснюється на рівні *NP*, або ж самим дієсловом, якщо ϕ -ознаки перевіряються у морфологічній структурі предиката. У результаті цієї взаємодії відбувається операція *pied-piping* – пересув цілі в складі максимальної проєкції. У сучасних германських мовах цей процес реалізується по-різному: із повним пересуванням проєкції, як у німецькій мові, або без нього, як у сучасній англійській.

Операція *pied-piping* ґрунтується на синхронній взаємодії двох процесів: *Agree* (узгодження) та *Move* (пересув). Саме завдяки останньому відбувається перевірка ознаки принципу розширеної проєкції (ПРП), яка забезпечує обов'язкову наявність підмета в реченні (навіть якщо він не виражений експліцитно). Якщо певна вершина виступає *пробою* (*probe*), що пов'язана з ознакою ПРП, то відношення *узгодження* реалізуються одночасно з пересуванням категорії, яка є *ціллю* для перевірки цієї ознаки. У цьому процесі ціль може переміщуватися не ізольовано, а в складі більшого синтаксичного елемента. В межах *універсальної граматики* допускаються два можливі сценарії: пересування однієї *цілі*, необхідної для задоволення вимоги ПРП (наприклад, лише специфікатора *vP*), або пересування *цілі* разом із структурою, у якій вона знаходиться, тобто всієї *vP* [6, с. 2–3]. Така варіативність пояснює відмінності у побудові синтаксичних структур різних мов, зокрема в межах германської групи, де ступінь участі *pied-piping* у формуванні позиції підмета може відрізнятися.

Отже, і в англійській, і в німецькій мовах відбувається подібна синтаксична операція – пересув [*Spec, vP*] у позицію специфікатора *TP*. Проте у німецькій мові цей процес супроводжується одночасною операцією *pied-piping*, тобто пересуванням цілі разом із максимальною проєкцією. На ранніх етапах розвитку англійської мови елемент *T* (проба) здійснював перевірку номінальних ϕ -ознак через багату морфологію дієслова (*ціль*), тоді як вимога ПРП реалізовувалася за допомогою операції *pied-piping* – зокрема, *head pied-piping* (пересув *ціллі-вершини*), коли саме дієслово у вершинній позиції ініціювало пересув. З часом, унаслідок морфологічного спрощення дієслова та втрати ним формантів, англійська мова почала шукати інший механізм перевірки *T*-ознак [6, с. 13]. У результаті цього відбувся перехід від системи, де домінувала операція *head pied-piping*, до моделі з *spec pied-piping*,

коли перевірка ознак відбувалася в іменній групі (*NP*), розташований у позиції специфікатора *vP* [6, с. 13]. Поступово *SOV*-структура, заснована на пересуві цілі в складі максимальної проекції (*pied-piping*), трансформувалася: пересув зазнавав лише специфікатор, який переміщувався в позицію [*Spec, TP*]. Саме ця вибірковість пересуви – коли до позиції [*Spec, TP*] міг підніматися або окремий *NP* зі [*Spec, vP*], або вся проекція *vP* – і стала ключовою рисою перехідного етапу від *SOV*-до *SVO*-порядку слів. Цей процес тривав протягом усього давньо- і середньоанглійського періоду, що підтверджують історико-синтаксичні дослідження [1, с. 65; 6, с. 1–8].

У германських мовах поведінка підмета визначається порядком слів та морфологічною структурою. На ранніх етапах розвитку підмет нерідко мав нульову форму, що пояснюється флексивністю мов і можливістю перевірки *φ*-ознак без експлетивних елементів [17, с. 125–126]. ПРП у межах теорії Н. Хомського передбачає наявність підмета в позиції [*Spec, TP*], навіть якщо він не експліцитно виражений – тоді його заповнює експлетив або прихований елемент *pro* [12, с. 127]. Однак дослідження германських мов (ісландської, німецької, нідерландської) засвідчили, що ПРП не має універсального характеру. У мовах із вимогою *V2* фінітне дієслово займає вершину *CP*, а підмет – позицію [*Spec, CP*], а не [*Spec, TP*] [6]. Така варіативність свідчить про типологічну гнучкість синтаксичної організації підмета. Поява експлетивів у германських мовах, зокрема *there*, пов'язана не лише з перевіркою *T*-ознак, а й із виконанням вимоги *V2* – забезпеченням другої позиції дієслова за відсутності топікалізованого елемента [7]. Згодом *there* почало граматикалізуватися як експлетив у позиції [*Spec, TP*], що сприяло фіксації *SVO*-порядку.

У традиційній граматиці *there* вважають локативного походження. Згідно з концепцією Р. Стоквелла, воно розвинулося з прислівника місця, який унаслідок топікалізації та реінтерпретації втратив наголос і дейктичне значення, перетворившись на формальний підмет [7, с. 408–409]. Пізніше розрізняють два типи: екзистенційне *there*⁰ і локативне *there*¹, що мають різне синтаксичне походження й функцію [3]. У давньоанглійський період *there* могло з'являтися перед дієсловом у [*Spec, TP*], а короткі прислівники або заперечення зумовлювали пересування дієслова в *CP*. У середньоанглійський період воно закріплюється як експлетив у препозиції до присудка [7, с. 234]. Після XIV ст. його частота у реченнях із *be* зросла до 56% [3]. Розвиток експлетива *there*

демонструє поступову еволюцію від локативного прислівника до граматичного підмета, який реалізує вимогу ПРП і водночас підтримує структурну стабільність англійського речення. Ця зміна стала одним із ключових чинників становлення фіксованого *SVO*-порядку в англійській мові [3].

У межах генеративного підходу рейзингові конструкції (*subject raising constructions*) становлять важливу ланку розвитку англійського синтаксису, що відображає поступовий перехід від семантично мотивованої предикації до формально структурованої. Їхня поява в ранньоновоанглійський період є закономірним наслідком синтаксичних зрушень, пов'язаних із ослабленням морфологічного маркування граматичних відношень і посиленням ролі позиційних ознак. З огляду на принципи генеративної граматики, такі конструкції тлумачаться як результат пересування (*Move α*) суб'єктної синтаксичної групи (*NP*) з нижчої позиції [*Spec, vP*] до функціональної позиції [*Spec, TP*] для перевірки синтаксичних ознак підмета (*EPP, φ-features*). Цей пересув зумовлений тим, що дієслово рейзингового типу – *seem, appear, happen, prove* – не має власного тематичного аргумента, а тому не призначає відмінка елементу у своїй комплементарній позиції [2].

Історичний матеріал ранньоновоанглійського періоду засвідчує активне поширення таких структур у літературній мові XVI–XVII століть, коли поряд із традиційними підрядними реченнями, що виражали оцінку, припущення або наслідок, з'являються конструкції типу *He seems to know the answer, There appears to be a problem, It happens that they are late*. На відміну від давньоанглійських предикативних структур, у яких підмет мав семантичну прив'язаність до головного дієслова присудка, у рейзингових конструкціях підмет зазнає суто синтаксичного пересування, не змінюючи свого тематичного зв'язку з дієсловом інфінітивної частини. Саме цей феномен став одним із перших прикладів граматикалізації синтаксичної залежності в англійській мові.

Генеративна теорія пропонує інтерпретувати подібні зміни через взаємодію між лексичним і функціональним рівнями граматики. Розвиток дієслів на кшталт *seem* чи *appear* відбувався у напрямку поступового зменшення їхньої лексичної ваги й переходу до допоміжної синтаксичної ролі. Втрачаючи власну здатність призначати тематичні ролі, ці дієслова ставали посередниками між двома предикаціями: головною та залежною. На поверхневому рівні це виявлялося у формуванні аналітичних структур із інфініти-

вом, тоді як у глибинній структурі відбувалося узгодження ознак між *T*-проекцією головного речення й інфінітивною *vP*. Так, у конструкції *John seems to understand the text* суб'єкт *John* породжується у нижчій позиції інфінітивного речення, проте піднімається до позиції підмета головного дієслова для перевірки *ППП*-ознаки, залишаючи за собою слід (*trace*) у вихідній позиції. У межах мінімалістичної програми Хомського рейзингові конструкції можна розглядати як один із проявів оптимізації граматичної деривації. Вони мінімізують кількість необхідних операцій, оскільки перевірка відмінкових і суб'єктних ознак здійснюється в єдиному циклі узгодження (*Agree*) між *T*-головою та *NP*. Крім того, такі структури демонструють універсальний принцип економії (*Last Resort*), за яким пересування виконується лише тоді, коли без нього речення не може бути граматично легітимним.

Поява таких конструкцій у РАН період пояснюється не лише внутрішньомовними факторами, а й прагненням до підвищення структурної прозорості висловлення. Занепад складної системи відмінкових флексій, характерний для середньоанглійського періоду, призвів до необхідності компенсаторних синтаксичних механізмів. Рейзингові конструкції забезпечували збереження семантичної залежності без використання громіздких підрядних структур, водночас сприяючи економії мовних засобів і чіткості висловлення. Їхнє поширення свідчить про тенденцію до формування більш лінійного й аналітичного типу синтаксису, який став домінантним у сучасній англійській мові [2].

Розвиток рейзингових конструкцій у ранньоніовоанглійській мові є частиною ширшої тенденції до аналітизації граматики, яка охоплює як морфологію, так і синтаксис. З погляду генеративної граматики, ці процеси свідчать про перехід англійської мови до моделі, у якій синтаксичні відношення регулюються не морфемними показниками, а операціями пересуву, узгодження й перевірки ознак. Саме завдяки цим механізмам англійська мова поступово сформувала свій сучасний синтаксичний тип – раціонально структурований, економний і чітко організований за принципами універсальної граматики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження синтаксичних процесів РНА періоду з позицій генеративної граматики дозволило виявити системні механізми, які забезпечили перехід англійської мови від флексивного до аналітичного типу. У центрі цього процесу опинилися зміни в організації речення,

зокрема становлення стабільного порядку слів *SVO*, розвиток конструкцій з експлетивом *there*, формування рейзингових структур та поступова граматиалізація допоміжних дієслів. Ці явища виявляють не лише формальні закономірності, а й глибокі когнітивно-прагматичні тенденції: прагнення до чіткості, економії мовного зусилля та прозорості синтаксичної ієрархії. Використання генеративного підходу дозволило пояснити внутрішню логіку синтаксичних трансформацій англійської мови. Механізми *Move*, *Agree*, *pied-piping* і *ППП* уможливають системне тлумачення процесів історичного формування підмета, присудка та додатка як результату формальної перевірки ознак у межах проєкцій *TP*, *vP* і *CP*. Таким чином, синтаксичний розвиток РНА періоду може бути осмислений не як хаотичне нагромадження змін, а як послідовне впорядкування граматичної системи за універсальними структурними принципами, що притаманні всім мовам.

Розвиток екзистенційного *there* виявився одним із ключових факторів стабілізації структури речення. Перехід цього елемента від локативного прислівника до експлетивного підмета відображає закономірність: формальна структура речення підпорядковується прагматичній необхідності вираження теми й реми, а отже – комунікативній організації висловлення. Водночас становлення рейзингових конструкцій типу *seem / appear + to-infinitive* демонструє зсув від семантичної до формальної предикації, де граматичні відношення визначаються не лексичними, а структурними параметрами. Це свідчить про зростання ролі синтаксису як провідного організуючого рівня мови.

Отримані результати підтверджують, що синтаксичні інновації ранньоніовоанглійського періоду не є ізольованими, а тісно пов'язані з фонологічними, морфологічними та соціолінгвістичними процесами. Втрата розвиненої системи відмінкових флексій сприяла посиленню позиційної ролі слів, тоді як стандартизація письма і формування *Standard English* сприяли закріпленню лінійного синтаксичного порядку. Отже, синтаксис цього періоду можна розглядати як індикатор ширших процесів когнітивної та комунікативної раціоналізації мови. Саме в цей час англійська мова набуває тих структурних рис, які забезпечили їй універсальність і високу когнітивну прозорість, властиву сучасному світовому *lingua franca*.

Перспективи подальших досліджень убачаються у інтеграції генеративної моделі з когнітивно-функціональними підходами, що дасть змогу

глибше пояснити не лише формальні, а й семантичні мотивації історичних змін. Поєднання формальних механізмів узгодження та пересуву з ког-

нітивними принципами інформаційної структури речення (топiк–фокус) може розкрити внутрішню динаміку між граматикою і мисленням мовця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буніятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV–XIII ст.) : монографія. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2003. 327 с.
2. Очковська А. П. Рейзингові конструкції з суб'єктом у сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2018. 182 с.
3. Полховська М. В. Семантико-синтаксична структура екзистенційних речень в англійській мові (діахронічний аспект) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2008. 176 с.
4. Приходько А. М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 292 с.
5. Adger D. Three Domains of Finiteness: A Minimalist Perspective. *Finiteness: Theoretical and Empirical Foundations*. Oxford : Oxford University Press, 2007. P. 23–58.
6. Biberauer T., Roberts I. Changing EPP Parameters in the History of English: Accounting for Variation and Change. *English Language and Linguistics*. 2005. № 9. P. 5–46.
7. Breivik L. E. Existential "There". A Synchronic and Diachronic Study. Bergen : University of Bergen, 1983. 458 p.
8. Chomsky N. Beyond Explanatory Adequacy. *The Cartography of Syntactic Structures: Structures and Beyond*. Oxford : Oxford University Press, 2004. P. 104–131.
9. Chomsky N. *Syntactic Structures*. Berlin : Mouton de Gruyter, 2002. 117 p.
10. Denison D. *English Historical Syntax*. London, New York : Longman, 1993. 530 p.
11. Freidin R. *Foundations of Generative Syntax*. Cambridge, London : MIT Press, 1992. 359 p.
12. Haegeman L., Gueron J. *English Grammar. A Generative Perspective*. Oxford, Berlin : Blackwell Publishers, 1999. 672 p.
13. Langacker R. W. *Language and Its Structure: Some Fundamental Linguistic Concepts*. New York : Harcourt, Brace & World, Inc., 1968. 260 p.
14. Lass R. *Historical Linguistics and Language Change*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 423 p.
15. Lightfoot D. W. *Principles of Diachronic Syntax*. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. 429 p.
16. McFadden T. OV–VO in English and the Role of Case Marking in Word Order. *English Language and Linguistics*. 2005. Vol. 9, Part 1. P. 63–82.
17. van Kemenade A. Old and Middle English. *The Germanic Languages*. London, New York : Routledge, 1994. P. 110–144.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025